

1

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Axel Hansen og velfærdssamfundet

Axel Hansen udtalte sig indimellem til journalister, som var interesseret i at få hans vinkel på forskellige spørgsmål. Nogle af de ting, han interesserede sig for, var uddannelse inden for tekstil- og beklædningsindustrien og spørgsmålet om, hvor det danske samfund var på vej hen.

Find artiklerne "Textilbranchen har eventyrglans over sig" fra 1962 (side 148-149) og "Det nyttigste talent er overkomsomheden" fra 1974 (side 280-281) i scrapbogen og sammenlign de to artikler.

1. Redegør for, hvilket syn Axel Hansen har på de unge inden for tekstil- og beklædningsindustrien i henholdsvis 1962 og 1974?
2. Hvad mener Axel Hansen kendetegner de unge i Vesteuropas velfærdssamfund anno 1974?
3. I interviewet fra 1974 beskyldes Axel Hansen for at være reaktionær. Hvad betyder det?
4. Hvad tror du, det er for "et opbrud i tiden", som Axel Hansen henviser til?

Opgave for: Historie, samfundsfag.

Dansk tekstil til danske forbrugere

Sloganet "Dansk tekstil til danske forbrugere" blev lanceret allerede på den første tekstilmesse i Herning i 1947. I årene efter 2. Verdenskrig måtte tekstil- og beklædningsindustrien ud i en større charmeoffensiv for at få de danske forbrugere til at købe danskfremstillede produkter. Krigens erstatningsvarer havde givet de danske varer et dårligt ry. Forbrugerne ville hellere købe udenlandsk og op gennem 1950'erne kæmpede de danske producenter mod det, de omtalte, som forbrugernes "snobberi".

Ikke desto mindre smittede forbrugernes efterspørgsel på udenlandske produkter også af på de danske producenter.

På den ene side betød konkurrencen fra det importerede tøj, at fabrikkerne begyndte at indregistrere deres produkter som varemærker. Når en fabrikant havde et godt produkt, var det vigtigt, at han fik fortalt forbrugerne, hvem der stod bag. Dermed blev tøj i højere grad end tidligere til "mærketøj". På den anden side indregistrerede mange fabrikker deres produkter under engelsk- eller fransk klingende navne. Konsekvensen var, at forbrugerne i nogle tilfælde købte danske produkter uden at vide det.

Find artiklen "Hvad er det, der er galt" i Ressourcebanken (1950'erne). Læs den igennem og redegør for:

1. Hvilke forskelle mener forfatteren, at der er på danskfremstillet og udenlandsk fremstillet tekstil- og beklædning?
2. Hvad mener forfatteren, er årsagen til, at de danske forbrugere er så begejstrede for importvarer?
3. Find artiklen "Dansk konfektion ligger i topklassen i dag" i Ressourcebanken (1950'erne). Artiklen fra 1956 er skrevet af en af Danmarks første modejournalister Didder Rønlund. Hvilke fremskridt mener hun, at der er sket inden for danskfremstillet konfektion?
4. Hvad kaldte fabrikkerne deres varemærker i 1950'erne, og hvordan så deres logoer ud? Find artiklen "Dansk Textil Årbog varemærkeregister" fra 1957 i Ressourcebanken (1950erne) og se efter. Hvor stor en andel af fabrikkerne har varemærker, som lyder og ser danske ud?

Opgave for: Historie, samfundsfag

De amerikanske industrikonsulenter

Som en del af Marshall-planen var et hold amerikanske industrikonsulenter i Danmark i 1951. Under ledelse af Mr. Samuel G. Yulke gennemgik de en række konfektionsfabrikker. Målet var, at de skulle hjælpe den danske beklædningsindustri, så den blev mere produktiv og konkurrencedygtig.

I Ressourcebanken (1950'erne) finder du et uddrag af rapporten "Dansk beklædningsindustri", som de amerikanske industrikonsulenter udarbejdede efter deres besøg. Deres undersøgelse var af beklædningsindustrien (som primært lå i hovedstadsområdet og de større provinsbyer) og omhandler derfor ikke trikotageindustrien i det midtjyske område. Ikke desto mindre fik fabrikanterne her også gavn af de konklusioner og forslag, som konsulenterne kom med. Læs fra der, hvor der står "Almindelige konklusioner og forslag" og redegør for:

1. Hvad er det, de amerikanske industrikonsulenter mener, at de danske fabrikanter skal gøre anderledes?
2. Hvorfor kalder konsulenterne skræddersyningens produktionsmetoder "ineffektive"?
3. Hvad er det for et forhold, konsulenterne mener, der skal være mellem ledelse og arbejdere?
4. Hvad er fordelene ved stordrift?
5. Hvad er det for et økonomisk system, som industrikonsulenternes konklusioner og forslag bygger på?
6. Find eksempler på, hvordan det fremgår af teksten.

Opgave for: Historie, samfundsfag

4

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Den globale fabrik

I Axel Hansens fabrik på Thrigesvej blev fabrikkens strikvarer designet af direktøren Fru Nielsen. Ovre i strikkeriet blev garn strikket til stof. Derefter blev tøjet skåret til i tilskæreriet. Det blev syet af syerskerne på systuen og presset fint og glat i presseriet. Derefter var det klar til at blive lagt i æsker på lageret og sendt ud til kunderne.

I dag er processen med at producere tøj grundlæggende den samme, men det er sjældent, at alle processer sker i den samme bygning og på det samme kontinent. Vores tøj er mere berejst, end vi er!

En af de største danske virksomheder inden for beklædning er Bestseller A/S. Bestsellers hovedkvarter ligger i Brande, men virksomhedens tøj forarbejdes over hele verden. I regnskabsåret 2009/2010 lå mere end 90 pct. af virksomhedens omsætning uden for Danmark, og der arbejdede mere end 9.600 medarbejdere i virksomheden, heraf 2.956 i Danmark.

1. Undersøg mærkerne i det tøj, du har på. Hvor er det produceret henne?
2. Er tøjet af et bestemt mærke? Hvis ja, så søg på producentens navn og find ud af, hvor i verden virksomheden har hjemme.
3. Gå ind på Bestsellers hjemmeside www.bestseller.com og se, om du kan finde ud af, hvor i verden Bestsellers tøj bliver designet, hvor det bliver forarbejdet, og hvor det bliver solgt?
4. Hvordan kan det være, at de forskellige processer i dag foregår, hvor de gør?

Opgave for: Historie, samfundsfag.

5

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Erindringsinterview

Kender du nogen, som arbejder eller har arbejdet i den midtjyske tekstilindustri?

Fortællingen om Axel Hansen og hans fabrik er en ud af mange fortællinger om tekstil- og beklædningsindustrien i det midtjyske område. På fabrikkerne arbejdede der bl.a. strikkere, syersker, værkførere og direktorer, men industrien havde også brug for lagerfolk, sælgere og kontorpersonale. De, der var med, har hver deres egen fortælling om at arbejde i tekstil- og beklædningsindustrien.

Find frem til en person med erfaring fra industrien og lav et erindringsinterview. Tag udgangspunkt i spørgsmålene nedenfor:

- Hvad hedder du, og hvornår er du født?
- Hvornår begyndte du at arbejde i tekstilindustrien?
- Hvad hed den fabrik, hvor du først fik arbejde?
- Hvad gik dit arbejde ud på?
- Hvordan var det at arbejde i tekstilindustrien?

Optag interviewet som lydfil eller på video, så du har mulighed for at høre det igen. Lav en mundtlig eller skriftlig præsentation, som tager udgangspunkt i din informants fortælling om at arbejde i den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri.

Har du brug for hjælp til at finde en person med erfaring fra industrien?
Så kontakt Textilforum – Museum Midtjylland.

Opgave for: Historie, samfundsdag, dansk.

Frihandel som genopbygningshjælp

Frihandel som genopbygningshjælp

I juli 2010 blev Pakistan ramt af nogle af de værste oversvømmelser i flere årtier. Oversvømmelserne skyldtes en voldsom monsunregn, som faldt i Pakistans nordvestlige provinser. Flere tusinde mennesker mistede livet, mens adskillige millioner mennesker blev hjemløse. Derfor bad den pakistanske regering det internationale samfund om hjælp.

Som svar på Pakistans anmodning gav EU over en halv milliard kroner i katastrofehjælp. I erkendelse af, at Pakistan er en atommagt, som grænser op til Indien og Afghanistan, vurderede EU's 27 udenrigsministre dog også, at det var nødvendigt at støtte landet på en mere langsigtet måde.

I både Nato og EU var der bekymring for, at situationen i Pakistan kunne udvikle sig til en alvorlig, sikkerhedspolitisk trussel. Katastrofen lagde endnu mere pres på et land, der allerede var præget af ustabilitet. EU's udenrigschef Catherine Ashton understregede i den forbindelse, at det var meget vigtigt at hjælpe Pakistan med både nødhjælp, økonomisk udvikling og bekæmpelse af terrorisme.

Den måde, EU ville støtte Pakistan på, var ved at give landet handelsfordele. Der kunne enten blive tale om en sær aftale for landet eller en generel lempelse af toldafgifterne på de varer, som Pakistan eksporterede til Europa.¹ På en liste over 75 foreslåede handelslættelser, var de 61 hentet i tekstilsektoren.

I Ressourcebanken (1940'erne) ligger et uddrag af den tale, som den amerikanske udenrigsminister George C. Marshall holdt på Harvard University i 1947 om genopbygningen af Europa efter 2. Verdenskrig. Læs uddraget igennem og redegør for følgende:

1. Hvilke paralleller er der mellem Marshalls overvejelser og de overvejelser som EU's udenrigsministre gør sig?
2. Gå ind i Ressourcebanken og find de tre artikler "Tekstilindustrien skal betale EU's nødhjælp", "EU på konfliktkurs med tekstilindustrien" og "Toldfrit fra Pakistan" (efter 2000). Artiklerne stammer fra Dansk Mode & Textil, som er brancheorganisation for den danske tekstil- og beklædningsindustri. Redegør for, hvorfor tekstil- og beklædningsindustrien er imod EU's planer om at give Pakistan handelslæmpelser indenfor tekstil og beklædning.
3. Find artiklen "Pakistan-løsning trækker ud" i Ressourcebanken (efter 2000). Hvad er det for et problem, som er opstået?
4. Søg på nettet og find ud af, om EU fik lov til at give Pakistan handelslæmpelser.

Opgave for: Historie, samfundsfag.

¹ Kilde: Dagbladet Politiken: "Lene E: EU skal hjælpe Pakistan mere". Offentliggjort på Politikens hjemmeside 10-09-2010. Download 03-12-2010: <http://politiken.dk/udland/ECE1057135/lene-e-eu-skal-hjaelpe-pakistan-mere/>

7

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Grænser for frihandel

Efter 2. Verdenskrig gav USA genopbygningshjælp til det krigshærgede Vesteuropa. Til gengæld forpligtigede de vesteuropæiske lande sig til at forlade deres hidtidige protektionistiske politik og indgå samarbejder omkring frihandel. Men et er Europa, og noget andet er resten af verden. Hvordan har EF/EU forsøgt at beskytte sig mod konkurrence udefra, og hvordan gør det i dag?

Multifiberaftalen 1974-2005

I 1960'erne lagde tekstil- og beklædningsindustriens brancheorganisationer og fagforeninger pres på politikerne i de vesteuropæiske lande for at få begrænset importen af tekstil- og beklædning. På trods af de almindelige aftaler om at liberalisere den internationale handel blev der indført en række politiske tiltag og kvoteordninger, som var særligt fordelagtige for den vesteuropæiske industri.

En af de vigtigste aftaler var den såkaldte Multifiberaftale fra 1974 mellem Det Europæiske Fællesskab (EF) og udviklingslandene. Multifiberaftalen havde til formål at begrænse mængden af tekstilvarer, som blev importeret til EF (og senere EU) fra udviklingslande, først og fremmest i Asien. Udviklingslandene eller ulandene var kendetegnet ved at være tilbagestående teknisk, økonomisk og industrielt. Landenes infrastruktur var dårlig, deres eksport var ensidig, og det generelle uddannelsesniveau var lavt. EF-landene var deres modsætning, idet de som i-lande (industrilande) var velstående og havde en stor og veludviklet industri.

Når ulandene udgjorde en trussel mod tekstil- og beklædningsindustrien i i-landene, skyldtes det, at produktion af beklædning er lavteknologisk. I modsætning til andre industrigrene, hvor

produktionsprocesserne er fuldautomatiske, er beklædningsindustrien stadig afhængig af, at der sidder en person og syr tøjet sammen. I mange år troede industrien, at man ved at satse på avanceret teknologi og effektivisering kunne beholde arbejdspladser i Vesteuropa. Men arbejdskraften var meget billigere i udviklingslandene, og det var derfor markant billigere at producere tøjet der. Udviklingslande kaldes derfor også for "lavtlønslande".

I udgangspunktet var Multifiberaftalen tænkt som en overgangsordning, der gav tekstil- og beklædningsindustrien i i-landene tid til at tilpasse sig et frit marked, men den blev forlænget flere gange og eksisterede frem til 2005. I årenes løb er multifiberaftalen derfor blevet beskyldt for at begrænse erhvervsudviklingen i udviklingslandene.

Hvad med i dag?

Multifiberaftalen ophørte i 2005, men det betyder ikke, at markedet nu er givet frit. Find artiklerne "EU vil afsløre eksporthindringer" og "Protektionisme forklædt som forbrugerhensyn" i Ressourcebanken. Begge artikler stammer fra Dansk Mode & Textil, som er den danske tekstil- og beklædningsindustri's brancheorganisation.

1. Redegør for, hvad det er, EU Parlamentet vil.
2. Hvordan kan en oprindelsesmærkning "beskytte EU's forbrugere"?
3. Hvad er en "teknisk handelshindring"?
4. Hvad mener du? Er det i orden, at EU forsøger at beskytte den europæiske tekstil- og beklædningsindustri mod konkurrence udefra?

Opgave for: Historie, samfundsfag.

8

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

I Axel Hansens fodspor

Hvad er der tilbage af fysiske spor efter Axel Hansen og Axello? Lav en byvandring eller cykeltur rundt i Herning og Birk. Ved hvert stop skal I skiftes til at holde oplæg for hinanden, hvor I fortæller om Axel Hansens fabrik.

I scrapbogen er der billeder og tegninger af de bygninger, hvor Axel Hansen har boet og haft fabrik. Det gør det muligt at følge såvel fabrikkens såvel som tekstil- og beklædningsindustriens udvikling i perioden ca. 1950-1975. Nogle huse og bygninger eksisterer stadig, mens andre er revet ned eller omdannet til lejligheder og kontorer.

Siden 1970'erne er Herning vokset en del, og nogle vejforløb og vejnavne er ændret. Som forberedelse til turen kan I derfor sammenligne bykortet over Herning fra 1958, som ligger i Ressourcebanken med et bykort fra i dag. I Ressourcebanken finder I også en "Hurtigguide til tekstil- og beklædningsindustriens bebyggelsesmiljøer i Hammerum, Herning og Birk", som kort fortæller om, hvad der kendetegner tekstil- og beklædningsindustriens bygninger forskellige steder i byen.

Endelig kan I finde oplysninger om bygningerne og nogle af de personer, som har haft med dem at gøre, i Axel Hansens scrapbog.

Adresser:

1. Nørre Allé 40: Axel Hansens villa lå på adressen Nørre Allé 40. I årenes løb er husnumrene lavet om, og i dag er adressen Nørre Allé 52.
2. Hotel Eyde, Torvet, Herning: Axel Hansens første virksomhed lå i en gammel staldbygning i Hotel Eydens gård.
3. Silkeborgvej 86: Fabrikant Laurids Knudsens fabrik, hvor Axel Hansen får opstillet sin første rundstrikkemaskine.
4. Th. Nielsens Gade 90: Axel Hansens første fabrik på Th. Nielsens Gade "nitti".
5. St. Blichers Gade 1A: Axel Hansens anden fabrik.
6. Th. Nielsens Gade 94: Fabrikken, Axel Hansen køber af Fabrikant Aage Damgaard, men aldrig flytter ind i.
7. Thrigesvej 2-4: Den moderne fabrik, som indgår i Axel Hansens byttehandel med Fabrikant Eli Jepsen, som har Midtjysk Konfektionsfabrik.
8. Birk: Fabrikken, Axel Hansen overtager efter undertøjsfabrikken Anemone, ligger i dag på adressen Industrivej Nord 15.

Opgave for: Historie, samfundsfag.

9

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Opdagelsen af traditionen

I forbindelse med de første tekstilmesser i Herning blev der skabt opmærksomhed omkring, hvad der gjorde den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri til noget særligt. Svaret var, at industrien udsprang af Hammerum Herreds særlige traditioner for fremstilling af strikvarer eller "hosebinding", som det også blev kaldt.

En af de personer, som viste og fortalte egnens historie til midtjyderne og dermed var med til at give området sin tradition og identitet, var H.P. Hansen.

H.P. Hansen (1879-1961) var vokset op i Holing lige uden for Herning. Allerede som dreng var han interesseret i egnens fortidsminder og kulturhistorie, og det skulle også blive hans levevej. I 1915 blev han udnævnt til museumsforstander på Herning Museum, og her gik han i gang med at kortlægge og systematisere egnens historie.

Som folkemindesamler indsamlede H.P. Hansen beretninger om hosebinding og hosekræmmere og tog fotos af de mennesker, han besøgte. Derudover skrev han en række bøger og artikler. Bl.a. til "Nyt fra Hammerum Herred", der var den midtjyske tekstil- og beklædningsindustri's nyhedsblad.

I Ressourcebanken finder du to artikler af H.P. Hansen, som blev bragt i "Nyt fra Hammerum Herred". "Hoser" blev bragt i 1952 og "Hosekræmmer psykologi" i 1953. Læs artiklerne og redegør for:

1. Hvordan beskriver H.P. Hansen livet i Hammerum Herred?
2. Hvordan skal en "rigtig" hosekræmmer være?
3. Hvad er det ved hosekræmmeren, som H.P. Hansen fremhæver som særligt godt?
4. Gå på opdagelse i Axel Hansens scrapbog. Se om du kan finde billeder, avisartikler og tegninger fra 1950'erne, som henviser til traditionen.

Opgave for: Historie, samfundsfag.

Styr på størrelserne – standardisering

I 1951 rejste en delegation fra den danske trikotageindustri på studierejse til USA. Rejsen var en del af genopbygningsprogrammet Teknisk Bistand under Marshall-planen.

I USA besøgte de trikotagefabrikker, maskinproducenter og spinderier, men de blev også introduceret til amerikanernes brug af standardiserede tøjstørrelser. Hvor vigtigt spørgsmålet om standardisering var for industrien, fremgår af, at godt en fjerdedel af den rapport, de skrev på baggrund af rejsen, var viet til spørgsmålet om standardstørrelser.

I Ressourcebanken finder du et uddrag af delegationens rapport "Om standardstørrelser i USA". Her finder du også et uddrag af den rapport, som en gruppe amerikanske industrikonsulenter skrev på baggrund af deres undersøgelse af danske konfektionsfabrikker i 1950. Uddraget hedder "Størrelser og pasform". Læs de to uddrag og redegør for følgende:

1. Hvordan har de amerikanske industrikonsulenter efterprøvet størrelserne på tøjet fra de danske fabrikker?
2. Hvad finder de af mangler ved det danske tøj?
3. Hvad er konfektionsfabrikanternes argumenter mod standardisering?
4. Hvordan er amerikanerne nået frem til deres standardstørrelser?
5. Hvorfor var det vigtigt, at den danske tekstil- og beklædningsindustri fik standardiseret sine størrelser?
6. Hvad mener du: Hvad er fordelene og ulemperne ved standardstørrelser?

Opgave for: Historie, samfundsfag, matematik.

11

Miraklet på heden

Axel Hansens scrapbog – en fortælling om tekstil- og beklædningsindustrien i Midtjylland ca. 1950-1975

Syntetiske fibre

I Axel Hansens scrapbog findes der en række stofprøver af syntetiske fibre. Da de syntetiske fibre kom frem efter 2. Verdenskrig, revolutionerede de vores omgang med tøj. I modsætning til naturfibre som uld, bomuld og silke blev de syntetiske fibre til i laboratorier på store kemiske virksomheder.

Undersøg dit eget tøj:

1. Indgår der syntetiske fibre i det tøj, du har på? Og i så fald hvilke?
2. Tag udgangspunkt i en af de syntetiske fibre i dit tøj, og find ud af hvem der har opfundet den og hvor?
3. Hvad er fiberens kemiske grundbestanddele?
4. Hvad er dens særlige egenskaber?
5. Hvor mange forskellige fibre (både naturfibre og syntetiske) indgår i det tøj du har på?

Opgave for: Historie, kemi.

Tekstil- og beklædningsindustriens logik

I 1930'erne nød de midtjyske tekstilfabrikanter godt af, at Midtjylland var et lavtlønsområde. Unge fra landet, som strikkeren Einar Pedersen på Axello, søgte ind til byen, hvor de fik arbejde i tekstil- og beklædningsindustrien. Det gjorde arbejdskraften billig, og det betød, at produkter fra de midtjyske fabrikker blev konkurrencedygtige på prisen.

Helt frem til 1960'erne blev de midtjyske fabrikker ved med at være konkurrencedygtige. Men efterhånden satte tekstil- og beklædningsindustriens logik ind. Den siger, at industrien altid vil søge derhen, hvor arbejdskraften er billigst. Forklaringen er, at produktion af især beklædning er løntungt. I modsætning til andre industrigrene, hvor hele produktionsprocesser kan automatiseres, så er beklædningsindustrien stadig afhængig af, at der sidder en person og syr tøjet sammen. Det betyder, at beklædningsindustrien ofte er den første industri, som kommer til et område eller et land og sætter en industrialiseringsproces i gang. Men også at den flytter videre, når produktionsomkostningerne bliver for høje. I Ressourcebanken finder du WTO's (World Trade Organization) *International Trade Statistics 2010*¹. Afsnit nr. 4.6 handler om beklædning (Clothing). Se i statistikken og find ud af:

1. Hvem eksporterer til hvem? Find tabel II.67: *Clothing exports of selected regions and economies by destination, 2009*. Lav en top 3-liste over de tre regioner og økonomier i verden, som havde den største eksportandel af beklædning i 2009.
2. Sammenlign eksportandelen for år 2000 med år 2009. Hvem er gået tilbage, og hvem er gået frem?
3. Find tabel II.69: *Leading exporters and importers of clothing, 2009*. Hvem er den største eksportør, og hvem er den største importør? Hvor ligger de største eksportlande? Hvor ligger de største importlande?
4. Hvad fortæller statistikkerne om tekstil- og beklædningsindustriens logik?

Opgave for: Historie, samfundsfag, geografi.

¹Kilde: World Trade Organization, *International Trade Statistics 2010*. Download 03-12-2010:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2010_e/its10_merch_trade_product_e.pdf